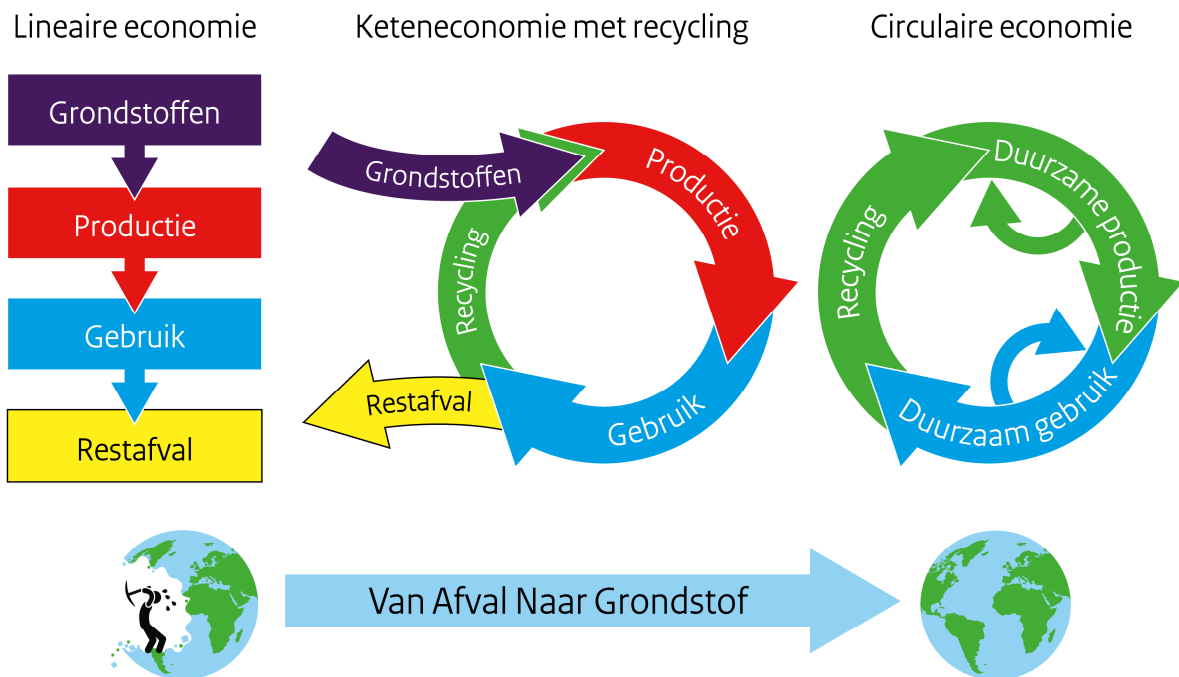

Van Afval Naar Grondstof

Uitwerking van acht operationele doelstellingen

Bijlage 1 bij de kamerbrief *Invulling programma Van Afval Naar Grondstof*

Januari 2014

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Verduurzamen aan de voorkant van de keten.....	4
Het circulair ontwerpen van producten	4
Gesloten kringlopen op lokaal en mondiaal niveau	5
2. Verduurzaming consumptiepatronen	7
Aanpak voor duurzame consumptiepatronen gebaseerd op gedragskennis ontwikkelen	7
De rol van detailhandel en kringloop- en reparatiebedrijven versterken	7
Inkoopkracht van de overheid benutten voor circulaire economie	7
3. Verbetering van de afvalscheiding en inzameling	9
De hoeveelheid Nederlands restafval in verbrandingsinstallatie minimaliseren	9
Gemeenten faciliteren bij verbetering van afvalscheiding en inzameling	10
Huishoudens inspireren om afval beter te scheiden	10
Afval uit kantoren, winkels en openbare ruimten scheiden	10
4. Bestaand afvalbeleid richten op circulaire economie	12
Onnodige belemmeringen in wet- en regelgeving opsporen en wegnemen	12
Toepassen van einde-afval status stimuleren	12
Recycling bevorderen door Europees gelijk speelveld voor afval	12
In wet- en regelgeving en in normen ruimte scheppen voor innovatie	13
5. Aanpak specifieke ketens en afvalstromen	14
Het inrichten van een steunpunt ketenaanpak	14
Het aanjagen van specifieke ketens zoals de kunststofketen	14
Hoogwaardige recycling per keten stimuleren.....	15
Hoogwaardige inzet van biotische reststromen	15
6. Het ontwikkelen van financiële en andere marktprikkels	17
Het gebruik van nieuwe bedrijfsmodellen stimuleren.....	17
Kennisverspreiding en brede toepassing van innovatieve oplossingen aanjagen.....	17
De stortbelasting slim vormgeven om circulaire economie te stimuleren	17
7. Kennis en onderwijs verbinden aan circulaire economie	19
Kennis- en opleidingsprogramma's voor Van Afval Naar Grondstof	19
Europese onderzoeksprogramma's richten op circulaire economie.....	19
Nederland tot een circulaire hotspot te maken.....	19
8. Vereenvoudigen van meetmethoden, indicatoren en keurmerken.....	21
Methodieken en indicatoren afstemmen en uniformeren	21
Informatie over afvalstromen verbeteren.....	21
Toezeggingen en moties Van Afval Naar Grondstof	23

Inleiding

Het programma *Van Afval Naar Grondstof* is de inspanning van dit kabinet om de transitie naar een circulaire economie deze kabinetsperiode te stimuleren. De acht operationele doelstellingen worden hieronder verder uit gewerkt in de volgorde van de schakels in de grondstoffenketen.

Een brede, integrale en kabinetsbrede aanpak is nodig voor de transitie naar een circulaire economie. Dit programma is vanuit de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (IenM) uitgewerkt, maar er wordt intensief met andere ministeries samengewerkt.

Voor de realisatie van het programma *Van Afval Naar Grondstof* is het van belang om de beleidsvorming in Europa effectief te beïnvloeden. Nederland zet zich ook buiten de EU in voor een meer circulaire economie. Nederland exporteert veel kennis en milieutechnologie die in andere landen kan bijdragen aan het bereiken van een circulaire economie. Economische milieudiplomatie levert hier een belangrijke bijdrage aan.

Bij de start van het programma analyseert het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) op hoofdlijnen de verwachte effecten van het programma op milieu en economie. Gedurende het programma vindt monitoring van de voortgang en de effecten plaats.

Het programma *Van Afval Naar Grondstof* omvat de uitwerking van het *Afvalpreventieprogramma Nederland*, dat Nederland in opdracht van de Europese Commissie heeft gemaakt. Dit programma is te raadplegen op:

http://www.centrumpp.nl/Images/Afvalpreventieprogramma%20NL%20final%202013_tcm318-348158.pdf

Het programma omvat het afval- en grondstoffenbeleid van IenM. In deze bijlage wordt een overzicht gegeven van de Kamermoties en -toezeggingen waarvan de uitwerking geschiedt binnen dit programma.

1. Verduurzamen aan de voorkant van de keten

Een circulaire economie neemt de herbruikbaarheid van producten en grondstoffen en het behoud van natuurlijke hulpbronnen als uitgangspunt. Producten worden zo gemaakt en vermarkt dat ze volmaakt passen in een circulaire economie. Ook het creëren van gesloten natuurlijke kringlopen wordt bevorderd. Daarom zet het kabinet in op:

- Het circulair ontwerpen van producten.
- Gesloten kringlopen op lokaal en mondiaal niveau.

Het circulair ontwerpen van producten

Om producten optimaal duurzaam te kunnen gebruiken en grondstoffen te kunnen herwinnen uit producten, is het noodzakelijk dat ze circulair worden ontworpen. Circulair ontwerpen houdt naast de milieu-impact in alle levensfasen van een product ook rekening met recycling, hergebruik en onderhoud. Producten worden zo ontworpen dat ze milieuvriendelijk geproduceerd, duurzaam gebruikt, eenvoudig gerepareerd en goed gerecycled kunnen worden. Het kabinet wil circulair ontwerpen in Nederland verder stimuleren. Samen met opleidingsinstellingen, brancheorganisaties en bedrijven wordt een programma opgesteld ter bevordering van circulair ontwerpen. Daarbij wordt nagegaan op welke wijze het bedrijfsleven structureel toegang kan krijgen tot de kennis en ervaringen. Uitgezocht wordt of een kennisinstituut hiervoor wenselijk en effectief is.

Ecodesign is gereguleerd in de Europese richtlijn Ecodesign, die in 2014 wordt herzien. Op basis van deze richtlijn worden wettelijke, veelal energiegerelateerde eisen gesteld aan producten. Nederland is voorstander van verbreding van deze richtlijn en wil materiaalgebruik aan de richtlijn toevoegen, zodat bij het ontwerpen van alle producten rekening wordt gehouden met recycling. Als onderdeel van het programma *Van Afval Naar Grondstof* wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn om wettelijke eisen voor materiaalgebruik onder te brengen in de richtlijn. De Nederlandse bevindingen uit dit onderzoek worden ingebracht bij de EU-besluitvorming over verbreding van de richtlijn. Ook zet het kabinet in Europa in op een verbreding van de richtlijn Ecodesign van elektrische apparatuur naar alle producten.

Nationaal worden verpakkingen duurzamer ontworpen en gemaakt. Gemeenten, producenten, importeurs en het Rijk hebben in 2013 het *Kennisinstituut Duurzaam Verpakken* en het *Meldpunt Verpakkingen* geopend. Bij dit meldpunt kunnen burgers terecht voor vragen over verpakkingen en melding maken van niet-duurzame verpakkingen. Producenten en importeurs geven antwoord en ontvangen een extra impuls voor verduurzaming van hun producten. De directe relatie tussen fabrikant en consument werkt. Producenten passen hun verpakkingen aan met dank aan de goede en kritische ideeën die burgers inbrengen.

Momenteel werkt het kabinet aan een nieuwe AMvB voor het beheer van verpakkingen. Hiermee wordt het mogelijk gemaakt om de hoogst haalbare doelen voor het verduurzamen van verpakkingen op te nemen in wetgeving. Dit vloeit voort uit de *Raamovereenkomst Verpakkingen 2013-2022* die afgesloten is met het verpakkende bedrijfsleven en de gemeenten en uit de *Verduurzamingsagenda Verpakkingen* die op 2 september 2013 aan de Kamer is gestuurd. Met deze AMvB wordt wettelijk geregeld dat het verpakkende bedrijfsleven structureel toewerkt naar het verduurzamen van verpakkingen.

Tot slot loopt er een onderzoek naar de haalbaarheid en definitie van een grondstoffenlabel (toezegging AO grondstoffen en afval 29 mei 2013, 30 872, nr. 147). Een grondstoffenlabel bevat informatie over de samenstelling en de materialen die zijn gebruikt in een product. Daardoor wordt recycling vergemakkelijkt. In het onderzoek wordt met betrokkenheid van producenten bekeken voor welke ketens een vrijwillige introductie bijdraagt aan de gewenste transitie. De resultaten zijn in het voorjaar van 2014 beschikbaar.

Gesloten kringlopen op lokaal en mondiaal niveau

Het sluiten van kringlopen beperkt zich niet tot het hergebruiken van materialen, uit consumentenproducten. Productieketens zijn afhankelijk van continue beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen. Deze hulpbronnen omvatten niet alleen grondstoffen, maar ook natuurlijke processen die het systeem draaiend houden, zoals de kringlopen van water, koolstof en voedingsstoffen. De continuïteit van de hulpbronnen staat onder druk door overmatig gebruik. Om duurzaam met onze hulpbronnen om te gaan moeten kringlopen, zowel op lokaal als mondiaal niveau, gesloten worden. Ook is synergie nodig tussen groene en technische kringlopen.

Bij het sluiten van technische of groene kringlopen en het bereiken van synergie op lokaal niveau wordt gebruikt wat lokaal aanwezig is, in plaats van de grondstoffen van ver te halen. Concepten die dit idee uitwerken, zoals *Blauwe Economie*, zijn een belangrijke inspiratiebron voor deze manier van denken.¹ Ook in Nederland maken met name voedings- en drankenproducenten al gebruik van slimme lokale combinaties. Het kan hier gaan om slim gebruikmaken van lokaal aanwezige ecosysteemdiensten en eco-engineering of om het benutten van industriële reststromen via het concept van industriële symbiose. Dit programma *Van Afval Naar Grondstof* heeft de ambitie de overstap te maken van goede voorbeelden naar een wijdverspreid gebruik van deze concepten. Decentrale overheden hebben hierin een belangrijke rol. Voor het benutten van specifieke omstandigheden is lokaal maatwerk nodig en dat vraagt kennis, inzet en tijd. Via een programma *Van Afval Naar Grondstof Lokaal*, waarbij kennis beschikbaar wordt gesteld, worden lokale initiatieven ondersteund. Samen met gemeenten wordt dit programma verder vormgegeven.

Voor het sluiten van groene kringlopen is het van belang om inzicht te hebben in de aanwezigheid en de staat van de natuurlijke hulpbronnen in Nederland en de waarde die zij vertegenwoordigen voor de maatschappij. Om inzicht te krijgen in de aanwezigheid en de staat van de natuurlijke hulpbronnen wordt een *Digitale Atlas Natuurlijk Kapitaal* (DANK) ontwikkeld. Hiermee worden bedrijven, overheden en burgers geïnformeerd welke ecosystemen en -diensten zich waar bevinden. Deze kunnen dan beter worden meegenomen in de besluitvorming over de inrichting en het beheer van gebieden. Met behulp van de informatie uit de DANK kan de waarde van de natuurlijke hulpbronnen worden bepaald en kunnen daarmee verdienmodellen worden ontwikkeld. Studies over *The Economics of Ecosystems and Biodiversity* (TEEB) geven hier invulling aan. In de *Uitvoeringsagenda Natuurlijk Kapitaal* (kamerstukken TK 26 407, nr. 85) heeft het kabinet aangegeven welke acties het wil ondernemen om een duurzame benutting van het natuurlijk kapitaal te realiseren.

Internationaal neemt de wetenschappelijke kennis over duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen snel toe. Effectieve benutting van die kennis is cruciaal. Nederland wil dit bevorderen. Het *UNEP International Resource Panel* (IRP) maakt deze kennis toegankelijk voor beleidmakers en bedrijfsleven. In 2014 wil Nederland gastheer zijn voor de 15^e bijeenkomst van het IRP. De bijeenkomst richt zich op bewustwording, onderzoek- en beleidsprogrammering.

Een van de belangrijkste mondiale uitdagingen in duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen is de financiering ervan. In toenemende mate moet ook vanuit de private sector moeten bijgedragen. Het verbeteren van de transparantie van projecten is daarvoor cruciaal. Dit programma ondersteunt het *Green Development Initiative*, dat in 2014 een mondiaal register oplevert voor projecten op het vlak van duurzaam landgebruik. Naast behoud en duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen is herstel van aangetaste hulpbronnen cruciaal. Mondiaal is nu reeds twee miljard hectare land sterk gedegradeerd en improductief. De *Ecosystem Return Foundation* wordt door het kabinet ondersteund. Deze stichting wil met grote investeerders (publiek en privaat) miljoenen hectares gedegradeerde landbouwgrond herstellen. Daarmee wordt de huidige economische prikkel om nieuw land te ontginnen sterk verminderd.

¹ Zie bijvoorbeeld: Gunter Pauli (2012) *Blauwe Economie*

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
1	Stimuleren circulair ontwerpen	Programma circulair ontwerpen	Rijk samen met bedrijfsleven	Eind 2014
2	Verbreden ecodesign richtlijn	Onderzoek wettelijke mogelijkheden	Rijk	2014 en verder
3	Verduurzaming verpakkingen	Hoogst haalbare doelen vastleggen in AMvB	Rijk samen met bedrijfsleven	AMvB gereed 2014. In werking 1-1-2015
4	Grondstoffenlabel	Haalbaarheidsonderzoek	Rijk en stakeholders	Gereed 2 ^{de} kwartaal 2014
5	Stimuleren behoud Vitaal Natuurlijk Kapitaal	Digitale Atlas Natuurlijk Kapitaal	Rijk	Eerste versie eind 2014, uitbouw naar 2020
6	Lokale kringlopen sluiten	Mede-overheden ondersteunen via Van Afval Naar Grondstof Lokaal	Rijk, provincies en gemeenten	Operationeel in 2015
7	Financiering natuurlijk kapitaal	Ondersteunen Green Development Initiative en Ecosystem Return Foundation	Rijk	Gereed 4 ^e kwartaal 2014

2. Verduurzaming consumptiepatronen

Om de transitie naar een circulaire economie te versnellen is het belangrijk dat burgers duurzaam gaan consumeren. Ook de rijksoverheid zelf heeft als grote inkoper de mogelijkheid om haar inkoopkracht te gebruiken om de transitie te versnellen. Daarvoor zet het kabinet in op:

- Aanpak voor duurzame consumptiepatronen gebaseerd op gedragskennis ontwikkelen.
- De rol van detailhandel en kringloop- en reparatiebedrijven versterken.
- Inkoopkracht van de overheid benutten voor een meer circulaire economie.

Aanpak voor duurzame consumptiepatronen gebaseerd op gedragskennis ontwikkelen

Gestimuleerd wordt dat consumenten duurzamer consumeren, dat kan door minder producten aan te kopen en bijvoorbeeld meer producten te lenen, delen of huren. Maar ook door het kopen van de duurzame variant van producten en die op een goede manier te gebruiken en in te leveren. Hiermee wordt de milieu-impact van onze consumptie verlaagd en geeft de consument een prikkel aan producenten om duurzamere producten op de markt te brengen. Om dit doel op een effectieve manier te bereiken is het belangrijk kennis te hebben over hoe consumptiegedrag tot stand komt en welke mogelijkheden er zijn dit te beïnvloeden. De afgelopen jaren heeft de gedragswetenschap nieuwe inzichten gegeven en nieuwe instrumenten aangereikt. Gedrag blijkt grotendeels onbewust tot stand te komen. Traditionele instrumenten als informatiecampagnes blijken dan ook weinig effectief. Prikkel (zogenaamde *nudges*) die het gewenste gedrag aantrekkelijk en eenvoudiger maken, hebben meer effect.

Om kennis over gedrag te vergroten worden projecten uitgevoerd op het gebied van textiel en voedsel waarbij beïnvloedingsinstrumenten wordt ingezet en getest. De resultaten hiervan worden verwacht begin 2014. Bovendien kijkt het kabinet met veel belangstelling uit naar het advies over gedragsbeïnvloeding van de *Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur*, dat begin 2014 verschijnt. De resultaten van de projecten en het rapport van de Raad worden gebruikt om in 2014 tot een aanpak voor het verduurzamen van consumptiepatronen te komen. Hierbij worden projecten op de terreinen textiel en voedsel opgeschaald en de aanpak wordt verbreed naar andere consumentengoederen, zoals verzorgingsproducten en huishoudelijke apparatuur. De aanpak beperkt zich niet tot de aanschaffase van producten. Ook voor het verbeteren van afvalscheidingsgedrag van huishoudens, het stimuleren van de harmonisatie van keurmerken en het versterken van maatschappelijk draagvlak voor duurzaamheid wordt gedragskennis ingezet. Daarbij bekijkt het kabinet of het wenselijk is een organisatie te vragen het opdoen, bundelen en verspreiden van deze gedragskennis te coördineren. Bovenstaande acties worden mede met behulp van het programma *Duurzaam Doen* ingevuld. Dit programma wordt gepresenteerd in de brief over de Modernisering van het Milieubeleid die begin 2014 naar de Tweede Kamer verzonden wordt.

De rol van detailhandel en kringloop- en reparatiebedrijven versterken

Een belangrijke partner bij het verduurzamen van de consumptie is de detailhandel. De detailhandelaar heeft de mogelijkheid het assortiment van producten in de schappen te verduurzamen en een duurzamere keuze voor de consument makkelijk en aantrekkelijk te maken. In overleg met de detailhandelsector wordt verkend welke rol zij kunnen spelen in het verduurzamen van de consumptie. Kringloopwinkels en reparatiebedrijven vervullen een belangrijke rol bij het (her)gebruik van producten. Met hen wordt nagegaan of de infrastructuur voor hergebruik en reparatie van producten kan worden versterkt.

Inkoopkracht van de overheid benutten voor circulaire economie

De overheid kan door haar inkoopbeleid het verduurzamen van het aanbod stimuleren. Overheden moeten het goede voorbeeld geven door duurzaam in te kopen. Naar verwachting wordt in januari 2014 een evaluatie van het duurzaam inkopen beleid aan de Kamer aangeboden. Hierin worden aanbevelingen gedaan hoe de instrumenten voor duurzaam inkopen meer doelgericht, eenvoudiger en meer toekomstgericht kunnen worden gemaakt.

In de Green Deal *Circulair Inkopen* is afgesproken welke acties bedrijven en overheid ondernemen om het circulair inkopen te vergroten. De door cases opgedane kennis wordt verspreid. Daarnaast komt er een wegwijzer circulair inkopen en circulariteit wordt geïntegreerd in de inkoopprocessen van de deelnemers.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
8	Verduurzaming consumentengedrag en afvalscheiding	Consumentenstrategie	Rijk, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties	Consumentenaanpak 2 ^{de} kwartaal 2014 Uitvoering 2016
9	Inzet detailhandel verduurzamen consumptie	Green Deal met detailhandel	Rijk en detailhandel	2016
10	Bevorderen hergebruik en reparatie	Green Deal kringloop- en reparatiebedrijven	In samenwerking met sectoren	2015-2016
11	Duurzaam inkopen door de overheid	Evaluatie duurzaam inkopen	Rijk	Begin 2014
12	Circulair inkopen	Uitvoeren Green Deal Circulair Inkopen	Overheden en bedrijven	2014-2015

3. Verbetering van de afvalscheiding en inzameling

In een circulaire economie bestaat geen afval. Het kabinet heeft de ambitie om de hoeveelheid recyclebaar Nederlands restafval in verbrandingsinstallaties te minimaliseren. Afvalscheiding – met name aan de bron – is hiervoor een noodzaak. Het programma richt zich op het volgende:

- De hoeveelheid Nederlands restafval in verbrandingsinstallaties minimaliseren
- Gemeenten faciliteren bij verbetering van afvalscheiding en inzameling.
- Huishoudens inspireren om afval beter te scheiden.
- Afval uit kantoren, winkels en openbare ruimten scheiden.

De hoeveelheid Nederlands restafval in verbrandingsinstallatie minimaliseren

Recyclebaar afval hoort niet thuis in een afvalverbrandingsinstallatie (AVI). Het kabinet heeft de ambitie de hoeveelheid materiaal dat de economie 'verlaat' te verminderen. In 2012 werd er nog bijna 10 miljoen ton materiaal uit Nederland aangeboden. Het kabinet heeft de ambitie deze hoeveelheid in tien jaar te halveren. De overcapaciteit van de AVI's mag niet tot gevolg hebben dat recycling belemmerd wordt. Daarom wordt onderzocht voor welke specifieke stromen die nu nog verbrand worden, recycling door (verbeterde) scheiding bereikt kan worden en met welke instrumenten dit het beste kan worden gestimuleerd. Scheiden aan de bron heeft de voorkeur als dat praktisch uitvoerbaar is, maar met nascheiden is nog veel extra te bereiken. In 2014 wordt geprobeerd om met de sorteerbranche de effectiviteit van nascheiding verder te verhogen. De technische mogelijkheden die de koplopers hebben, zouden de norm moeten worden voor de hele branche. Hiervoor worden beschikbare technieken en bijbehorende kosten en baten nader onderzocht. Op basis van deze analyses wordt aanvullend beleid geformuleerd, met verschillende instrumenten (zoals het Landelijk Afvalbeheer Plan, regelgeving, Green Deal of een combinatie daarvan) is nog veel mogelijk. Voorop staat dat het verbeteren van de afvalscheiding een gezamenlijke ambitie is en de uitwerking hiervan samen met de inzamel- en sorteersector wordt vormgegeven.

Nederland loopt al voorop bij het zo veel mogelijk recyclen van afval. De hoeveelheid Nederlands afval dat verbrand wordt daalt gestaag. Dit programma zet in op het verder verminderen van afval dat gestort en verbrand wordt. Verbranding van afval waar geen andere verwerkingsmogelijkheden voor zijn, zal echter nog lang een sluitstuk zijn in de transitie naar een circulaire economie. Uit afval dat in Nederland verbrand wordt halen we energie. De verbrandingscapaciteit voor afval is in Nederland groter dan het aanbod van Nederlands restafval. Om de (over-)capaciteit te benutten kan afval geïmporteerd worden. Het niet benutten van deze capaciteit zou anders deels voor rekening van de Nederlandse burger komen. Daarnaast is in veel Europese landen storten of verbranden zonder energierecuperatie nog de standaard. Onze verbrandingsinstallaties zijn voor die landen een hoogwaardiger alternatief. Energierecuperatie uit afval is immers beter dan storten of verbranden zonder energierecuperatie. Het onderzoek dat verricht wordt om de kansen van nascheiding te vergroten richt zich ook op deze buitenlandse stromen. Hiermee wint Nederland grondstoffen terug uit buitenlands afval. Het importeren van afval zorgt voor hoogwaardige verwerking in internationaal perspectief, het rendabel houden van Nederlandse AVI's en het versterken van de Nederlandse positie als recyclinghub. Uiteraard moet het te importeren afval binnen de geldende wet- en regelgeving passen en de milieudruk in Nederland niet laten toenemen.

De residuen van de AVI's - de zogenoemde bodemassen – komen nu nog verontreinigd uit de oven en mogen alleen onder strikte voorwaarden worden toegepast, met name in de grond-, weg- en waterbouw (GWW). In de Green Deal *Verduurzaming Nuttige Toepassing AEC-bodemassen* is met de afvalverbranders afgesproken dat de bodemassen uiterlijk in 2020 volledig worden opgewerkt ('schoongemaakt') waardoor het een vrij toepasbare bouwstof wordt. Metalen uit de bodemassen komen daarbij beschikbaar als grondstof. Als ijkmoment is opgenomen dat in 2017 al 50% van de geproduceerde bodemassen opgewerkt is. In deze Green Deal is een voorbehoud opgenomen voor het beschikbaar komen van opwerkingstechnieken. Dit voorbehoud leidt in de praktijk nog tot

onduidelijkheden. In 2014 wordt samen met de sector (verbranders en opwerkers) gewerkt aan het wegwerken van dit voorbehoud.

Gemeenten faciliteren bij verbetering van afvalscheiding en inzameling

Gemeenten hebben vrijheid bij het gescheiden inzamelen van huishoudelijk afval. Diverse gemeenten scoren goed, maar over de hele linie kan er nog een slag gemaakt worden. Het vorige kabinet heeft al de ambitie uitgesproken om te komen tot een gescheiden inzameling van 60-65% in 2015. Dit programma wil samen met gemeenten komen tot een plan van aanpak met acceptabele, realistische doelen.

Met de gemeenten wordt het publiek kader voor duurzaam afvalbeheer scherper geformuleerd. Dit is dan een uitgangspunt voor het middellange- en langetermijnbeleid gericht op reductie van de hoeveelheid restafval. Het spreekt voor zich dat het afvalverwerkende bedrijfsleven en de recyclers hierbij betrokken zijn. Uitgangspunt is dat het verbeteren van gescheiden inzameling op termijn leidt tot meer recycling en minder kosten voor de burger. Vooruitlopend op een plan van aanpak richt het programma *Van Afval Naar Grondstof* zich op het versterken van het contact tussen gemeenten en het faciliteren dat gemeenten beter van elkaar leren. Er bestaan momenteel twee benchmarks voor het vergelijken van inzamelresultaten van gemeenten, één van Rijkswaterstaat (RWS) en één van de Koninklijke Vereniging voor Afval- en Reinigingsmanagement (NVRD). Streven is om in 2014 tot één landelijke benchmark te komen zodat er een gemeenschappelijke basis is. Een analyse van verschillen in prestaties en het delen van best practices helpt gemeenten om hun aanpak te verbeteren. Hier ligt een kans om het bestaande netwerk van individuele gemeenten uit te bouwen en verder te faciliteren. Het netwerk, een samenwerking tussen RWS, de gemeenten en andere betrokken partijen, werkt dit idee uit. Als de gemeenten hier enthousiast over zijn, is het kabinet bereid hierin te investeren.

Huishoudens inspireren om afval beter te scheiden

Niet alleen de gemeenten, maar ook burgers spelen een belangrijke rol bij het gescheiden inzamelen van huishoudelijk afval. Het succes van gescheiden inzameling staat of valt met hun inspanning. Het programma *Van Afval Naar Grondstof* gebruikt het programma *Duurzaam Doen* om bestaande initiatieven een podium te geven en handelingsperspectieven aan te reiken, ook voor het verbeteren van gescheiden inzamelen. Samen met producenten worden tools en tips verstrekt en beter onder de aandacht gebracht. Het gaat dan om concrete acties zoals voor het gescheiden inzamelen van kunststofverpakkingen (*Plastic Heroes*), glas, zwerfafval (*Nederland Schoon*), textiel, elektrische apparaten (*WeCycle*), batterijen en een app die mensen helpt bij het scheiden van hun afval.

Afval uit kantoren, winkels en openbare ruimten scheiden

Er is nog veel potentieel voor het scheiden van afval dat vergelijkbaar is met huishoudelijk afval. Het programma *Van Afval Naar Grondstof* intensificeert de inzet richting de kantoor-, winkel en dienstensector (KWD) waar nog meer dan de helft van het afval niet wordt gerecycled. Onderzocht wordt binnen welke deelsectoren en voor welke afvalstromen de potentie het grootst is. Daarover worden afspraken gemaakt. Ook is er aandacht voor afval uit (semi)openbare ruimten. In enkele gemeenten zijn praktijkproeven uitgevoerd met gescheiden prullenbakken op straat, met het gescheiden prikken van zwerfafval en met nascheiding van openbaar afval. Gemeenten en andere partijen die (semi-) openbare ruimten beheren en aan de slag willen met recycling lopen tegen belemmeringen aan en hebben behoefte aan kennis en voorbeelden uit de praktijk. In 2014 wordt, voortbordurend op de eerste proefnemingen en ervaringen, een aanpak voor deze en eventueel andere vergelijkbare afvalstromen geformuleerd.

Als Rijksoverheid moeten we het goede voorbeeld geven. Daarom gaat de Rijksoverheid zelf haar afval beter scheiden. Dat is vanaf 2013 standaard onderdeel van nieuw af te sluiten contracten over afvalinzameling.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
13	Stimuleren verbeterde afvalscheiding	Onderzoek en afspraken instrumentarium	RWS, inzamel- en sorteersektor	2 ^{de} kwartaal 2015
14	Duurzaam gebruik bodemassen	Uitvoeren Green Deal Bodemassen	Rijk met afvalverbrandingssector	Uitvoering tot 2020
15	Meer huishoudelijk afval gescheiden inzamelen	Visie en aanpak opstellen Netwerk kennisdeling opzetten	Rijk, gemeenten en RWS	Aanpak 2 ^{de} kwartaal 2014 Uitvoering 2014 - 2015
16	Stimuleren burger om afval te scheiden.	Inspireren en faciliteren via Duurzaam Doen	Rijk, gemeenten en bedrijfsleven.	Lancering begin 2014
17	Betere afvalscheiding (semi)openbare ruimte en KWD	Plan van aanpak	RWS met sector	4 ^{de} kwartaal 2014

4. Bestaand afvalbeleid richten op circulaire economie

Doel van het afvalbeleid moet het hergebruiken van grondstoffen zijn. Nu wordt regelgeving nog vaak als belemmerend ervaren. Dus is nodig:

- Onnodige belemmeringen in wet- en regelgeving opsporen en wegnemen.
- Toepassen van einde-afval status stimuleren.
- Recycling bevorderen door Europees gelijk speelveld voor afval.
- In wet- en regelgeving en in normen ruimte scheppen voor innovatie.

Onnodige belemmeringen in wet- en regelgeving opsporen en wegnemen

Belemmeringen in wet- en regelgeving kunnen ontstaan doordat bij het opstellen van regelgeving nog onvoldoende is geanticipeerd op innovatieve mogelijkheden om afval als grondstof te benutten. Met het programma *Van Afval Naar Grondstof* wil het kabinet onnodige belemmeringen opsporen en wegnemen. Bij het doorlichten van wet- en regelgeving moet ook rekening gehouden worden met het feit dat deze regelgeving een doel dient zoals het beschermen van het milieu en de volksgezondheid en dat regelgeving een basis is om op te kunnen treden als dat nodig is.

Het programma gaat na of regelgeving zoals voor *Registratie, Evaluatie, Autorisatie en restrictie van Chemische stoffen (REACH)*, de *Kaderrichtlijn Afval* en andere Europese en Nederlandse wetgeving, onnodige blokkades creëert voor optimaal en hoogwaardig recyclen van grondstoffen uit afvalstromen. Deze inventarisatie van belemmeringen die ondernemers ervaren om afval te benutten als grondstof heeft reeds plaatsgevonden voor biobased grondstoffen en waar mogelijk worden nu belemmeringen weggenomen. Ook kijkt Nederland naar de huidige evaluatie en mogelijke aanpassingen van de EU-wetgeving op het gebied van afval. Nederland levert een inbreng in het EU-traject en voert hierover overleg met ketenpartijen. Het programma gaat in elk geval na welke ruimte REACH biedt voor een eenvoudiger registratie van recyclaten. In 2014 volgt een inventarisatie van praktijkknelpunten en een met stakeholders afgestemd position paper over de Nederlandse inzet in de EU op het gebied van REACH.

Toepassen van einde-afval status stimuleren

De Europese afvalwetgeving biedt de mogelijkheid een afvalstof onder voorwaarden de status van een grondstof te geven. Het eerder opheffen van de afvalstatus leidt tot verlichting van administratieve lasten en kan een positief effect op recycling hebben. Door de Europese Commissie zijn reeds einde-afval criteria vastgesteld voor glas, metaal- en koperschroot en criteria voor diverse andere materialen zijn in voorbereiding. Lidstaten mogen daarnaast zelf op nationaal niveau criteria vaststellen, mits er geen Europese criteria gelden. Zo zijn er in Nederland nationale criteria in voorbereiding voor recyclinggranulaat, er wordt op korte termijn prioriteit gegeven aan de juridische uitwerking hiervan. Er is interesse van het Nederlandse bedrijfsleven voor het toepassen van het einde-afval concept. Bedrijven kunnen bij RWS informatie krijgen over einde-afval. In 2014 komt RWS met een toetsingsinstrument (e-tool), waarmee bedrijven zelf een beoordeling kunnen uitvoeren naar de status van een materiaal. Vervolgens kan RWS om een oordeel worden gevraagd. Ook brengt het programma samen met ketenpartners wensen voor het toepassen van einde-afval in kaart. Daarmee wordt vastgesteld of een extra inspanning hiervoor relevant is.

Recycling bevorderen door Europees gelijk speelveld voor afval

Grensoverschrijdend transport van afval speelt een belangrijke rol bij de transitie naar een circulaire economie. De *Europese Verordening Overbrenging Afvalstoffen (EVOA)* geeft hiervoor de kaders. Nederland probeert de ruimte binnen deze kaders op een goede manier te benutten. Daarnaast zet Nederland in Europees verband in op een gelijk speelveld, onder meer voor uniformering van handhaving en interpretatie van EVOA. Tevens streeft het kabinet ernaar hoogwaardige en laagwaardige recycling ook in Europese regelgeving van elkaar te onderscheiden, om weglekken naar het buitenland met laagwaardige recycling te voorkomen. Mogelijk zijn Europese minimumstandaarden hiervoor een oplossing. Deze zouden dan een belangrijke rol kunnen gaan spelen bij de uitvoering van de EVOA.

In wet- en regelgeving en in normen ruimte scheppen voor innovatie

Het afvalbeleid moet innovatie stimuleren. Momenteel wordt het Landelijk Afvalbeheer Plan (LAP) tussentijds aangepast om innovatie te bevorderen. Zo wordt niet meer toegestaan om afvalstoffen die gerecycled kunnen worden te exporteren voor inzet als brandstof of als opvulling van mijnen. In het Europese traject voor de herziening van de *BREF for Waste Treatment* – het referentie document voor best beschikbare afvalverwerkingstechnieken - wil Nederland innovatieve en bewezen technieken opgenomen krijgen.

Het gebruik van nationale en internationale normen (NEN, CEN en ISO) al dan niet in combinatie met certificatie, biedt kansen om ketens te sluiten. Ook kunnen bestaande normen daar juist een belemmering voor zijn. Daarom gaat de NEN bekijken of gangbare normen en certificatieschema's duurzaamheid kunnen stimuleren en of aanpassing van deze documenten gewenst is. Het doel is tweeledig. Doorlichten van een aantal praktijk cases helpt geselecteerde ketens en (nieuwe) ketenpartners verder en het levert generieke kennis. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat alle relevante partijen aangesloten zijn bij het normalisatieproces. Resultaten worden eind 2014 verwacht. Binnen Europa streeft Nederland er naar geldende normstelling voor producten en processen meer dynamisch te maken. Op die wijze kan sneller aangesloten worden bij de meest gevorderde technologie en wijze van aanpak. Dynamische normstelling is onderdeel van het *Eco-innovation Action Plan*.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
18	Inventariseren belemmeringen wetgeving	Onderzoek belemmeringen Position paper REACH	Rijk in samenwerking met branche	Eind 2015
19	Toepassing einde-afval stimuleren	E-tool voor bedrijven	Samen met RWS	3 ^{de} kwartaal 2014
20	Nationale criteria voor einde- afval vaststellen	Criteria granulaat Wensen andere stromen inventariseren	Rijk in samenwerking met branche	2014-2015
21	Optimaal gebruik maken EVOA	Ruimte EVOA benutten Inzet aanpassing EVOA	Rijk in samenwerking met branche	2014-2015
22	Innovatie recycling stimuleren	Aanpassing LAP	Rijk	1 ^e kwartaal 2014 in inspraak
23	Normen richten op circulaire economie	Doorlichten praktijk cases Inzet in Europa op dynamische normstelling	NEN Rijk samen met EU	2014-2015

5. Aanpak specifieke ketens en afvalstromen

Een focus op specifieke ketens heeft als voordeel dat ketenpartijen gezamenlijk gestimuleerd worden te komen tot een aanpak voor de gehele keten. Daarbij is een specifieke ketenaanpak meer toepassingsgericht op concrete grondstof- en productketens. De rijksoverheid kan het proces van verduurzaming van een keten stimuleren en faciliteren. Het Rijk zorgt dat ketenpartijen rond de tafel komen, gezamenlijke doelen formuleren en benoemen wat ze van elkaar nodig hebben om deze doelen te bereiken. Deze inzet op specifieke ketens wordt met het programma *Van Afval Naar Grondstof* verder uitgebouwd en geïnstitutionaliseerd. Dit betekent:

- Het inrichten van een steunpunt ketenaanpak.
- Het aanjagen van specifieke ketens zoals de kunststofketen.
- Hoogwaardige recycling per keten stimuleren.
- Hoogwaardige inzet van biotische reststromen.

Het inrichten van een steunpunt ketenaanpak

Bedrijven ervaren soms dat de ze in de praktijk belemmerd worden in hun activiteiten om een keten beter te sluiten doordat regelgeving hen lijkt tegen te werken. Deze ervaren belemmeringen zijn divers van aard en vaak complex. Het kan gaan om milieuwetgeving, maar ook over regels over mededinging, veiligheidseisen, natrekkingsrecht enzovoort. Vanaf 2014 wordt hiervoor een centraal steunpunt ketenaanpak ingericht. Doel van het steunpunt is het verstrekken van informatie aan marktpartijen, inventariseren en analyseren per keten van knelpunten en kansen en zorgen voor spoedige afhandeling. Ook krijgt het steunpunt een rol bij het delen van kennis en bij het verbeteren van het imago van recycelaat en de vraag daarnaar. Naast een aanpak van concrete uitvoeringsproblemen, ontstaat ook extra input voor de doorlichting van de milieuwetgeving en eventueel volgen hieruit ook nieuwe ketens om op te pakken. Het steunpunt ketenaanpak komt onder directe verantwoordelijkheid van het ministerie en werkt samen met ketenpartijen. Ook inspecties en vergunningverleners worden betrokken. Kortom, het steunpunt gaat zorgen voor versnelling bij het sluiten van ketens. Dit gebeurt in afstemming met het programma *Botsende Belangen Biobased Economy* waarover u in april 2013 bent geïnformeerd (kamerstuk 32637 nr. 55).

Het aanjagen van specifieke ketens zoals de kunststofketen

Het Rijk kiest ervoor om een aanjagende rol te spelen in een aantal specifieke ketens, omdat de milieudruk van die keten hoog is en er maatschappelijke energie is om de betreffende keten te sluiten. Ambities en inzet worden vastgelegd in een Green Deal, covenant of ketenakkoord. Een goed voorbeeld is het *Ketenakkoord Fosfaatkringloop* waar partijen de kringloop sluiten en een markt voor gerecycled fosfaat creëren. Na het afsluiten van het akkoord op 4 oktober 2011 heeft de overheid als netwerkpartner twee jaar de regie gevoerd. In de zomer van 2014 wordt een update van de voortgang rond het *Ketenakkoord Fosfaatkringloop* aan de Tweede Kamer aangeboden.

Dynamiek die er in ketens is, benut het kabinet om de transitie naar een circulaire economie te stimuleren. Voorbeelden zijn de Green Deals ter verduurzaming van de beton- en van de houtketen en de deal die zorgt voor betere recycling van bodemassen, de raamovereenkomst verpakkingen die het beter recyclen en structureel verduurzamen van verpakkingen stimuleert en de implementatie van de EU richtlijn voor elektrische apparaten die inzamelen, certificatie en registratie regelt.

Deze aanpak is erg effectief en sluit aan bij de energie in het veld. Het programma *Van Afval Naar Grondstof* wil deze aanpak verder uitbouwen. Bij een ketenaanpak wordt ook gekeken hoe nieuwe productieprocessen en veranderende eigendomsverhoudingen helpen om te komen tot gesloten ketens. Zo is op de Innovatie-estafette van 14 november jl. een *Kunststofketenakkoord* getekend met meer dan 50 partijen. Doel hiervan is het terugbrengen van plasticsoep via bestrijding van zwerfafval en het vergroten van de recycling van kunststof. De gezamenlijke uitvoering van dit akkoord krijgt in 2014 vorm.

Samen met onder andere partners in de *Green Deal Nederland Als Circulaire Hotspot* bekijkt het kabinet op welke nieuwe ketens het meest effectief kan worden ingezet, bijvoorbeeld door inzet te richten op de zorgsector of het stimuleren van het nuttig inzetten van CO₂.

Hoogwaardige recycling per keten stimuleren

Hoogwaardige recycling is nodig om grondstoffen terug te winnen en hoort bij een circulaire economie. De bevordering hiervan is moeilijk omdat het begrip 'hoogwaardig' niet eenduidig is en voor elke stroom en elke keten de invulling anders kan zijn. Daarom wordt voor een aantal afvalstromen onderzocht hoe in de praktijk gekomen kan worden tot hoogwaardige recycling. Dit onderzoek gebeurt zo veel mogelijk samen met ketenpartijen. Door het begrip 'hoogwaardige recycling' helder te definiëren ontstaat een methodiek voor afvalbeheer. Daarbij wordt bekeken voor welke afvalstoffen criteria voor hoogwaardige recycling kunnen worden opgesteld. Naast het milieurendement wordt daarbij ook gekeken naar de verhouding van financiële kosten en baten, de technische recyclingmogelijkheden, de gevolgen voor im- en export en de marktsituatie voor recyclaten. Als het voorgaande daartoe aanleiding geeft, worden betreffende minimumstandaarden ook onderdeel van het LAP. Op deze wijze wordt hoogwaardige recycling in het toetsingskader voor vergunningverlening vastgelegd.

Hoogwaardige inzet van biotische reststromen

Reststromen van biomassa worden gescheiden in meerdere bouwstenen die via een proces van cascadering zo hoogwaardig mogelijk worden ingezet, bijvoorbeeld voor het produceren van hoogwaardige biobased kunststoffen. Ontwikkelingen op dit vlak worden via dit programma versneld. RWS onderzoekt of de vrijkomende biomassa uit onder meer bermen te verwaarden is als hoogwaardige grondstof. RWS gaat zelf meer regie nemen en heeft in Staatsbosbeheer een deskundige partner voor de verkoop van biomassa gevonden. Daarnaast is op de innovatie-estafette een Green Deal GFT-afval afgesloten, waarin de realisatie van een pilotinstallatie voor de productie van afbreekbare kunststof uit GFT-afval is vastgelegd.

Belangrijke randvoorwaarden voor het sluiten van kringlopen vormen de milieukaders die aangeven wanneer een materiaal kan worden (her-)gebruikt. Dit geldt bijvoorbeeld bij organische afvalstoffen als bioafval, zuiverings-slib of digistaat uit covergisting maar ook bij diffuus verontreinigde grond, baggerspecie en secundaire bouwstoffen. In 2014 wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn om door middel van het verantwoord aanpassen van de milieukaders nieuwe kringlopen tot stand te brengen.

Om te zorgen dat het gebruik van biomassa duurzaam is, is het belangrijk dat het gecertificeerd wordt. Op het gebied van vloeibare biobrandstoffen bestaat er al een Europees wettelijk regime. Voor vaste en gasvormige biomassa voor energie en biobased producten moeten er nog stappen gezet worden. In het energieakkoord zijn afspraken gemaakt om nationale regelgeving voor biomassa voor energie te ontwikkelen. Daarnaast zet Nederland in op het realiseren van duurzaamheidscriteria op Europees niveau voor deze stromen. Wat betreft de criteria voor biobased producten worden met de chemiesector de mogelijkheden om tot een Green Deal te komen verkend. Tot slot geldt dat verschillende toepassingen gebruik maken van (deels) dezelfde biomassastromen. Er komen in 2014 geharmoniseerde duurzaamheidscriteria voor biomassa van verschillende sectoren om een gelijk speelveld te creëren. Hierdoor kunnen deze stromen zo efficiënt mogelijk worden ingezet.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
24	Optimaliseren en versnellen ketenaanpak	Steunpunt ketenaanpak	Rijk met ketenpartijen	2014
25	Nieuwe keten(s) verduurzamen	Aanjagen als ketenregisseur	Rijk met ketenpartijen	2014-2015

26	Hoogwaardige recycling bevorderen	Methodiek opstellen Minimumstandaarden specifieke stromen aanpassen	Rijk met ketenpartijen en kennisinstututen	Medio 2015
27	Milieunormen organische stoffen richten op sluiten ketens	Evaluatie normen	Rijk	4 ^{de} kwartaal 2014
28	Verduurzamen gebruik biomassa	Doorontwikkeling duurzaamheidcriteria	Rijk, EU en sectoren	2014-2015

6. Het ontwikkelen van financiële en andere marktprikkels

Om te zorgen dat gesloten ketens ontstaan en de milieudruk wordt verkleind, is het belangrijk dat financiële prikkels circulariteit stimuleren. Zonder goede business cases worden kansen op het gebied van de circulaire economie immers door de markt niet opgepakt. Daarom gaat het kabinet:

- Het gebruik van nieuwe bedrijfsmodellen stimuleren.
- Kennisverspreiding en brede toepassing van innovatieve oplossingen aanjagen.
- De stortbelasting slim vormgeven om de circulaire economie te stimuleren.

Het gebruik van nieuwe bedrijfsmodellen stimuleren

Er zijn verschillende voorbeelden waarbij zogenoemde 'nieuwe business modellen' een bijdrage leveren in efficiëntere omgang met grondstoffen of het terugbrengen van de milieudruk. Bijvoorbeeld door de *total cost of ownership* in één hand in de keten te leggen kan er een prikkel ontstaan voor optimalisatie in de keten en een verschuiving van het leveren van producten (kwantiteit) naar het leveren van diensten (kwaliteit). Onder meer het Groene Brein en de NWO doen onderzoek naar bedrijfsmodellen die duurzaamheid bevorderen. Daarnaast loopt op dit moment een aantal pilots op het gebied van nieuwe bedrijfsmodellen waar de overheid bij betrokken is. Zo heeft RWS een trekkersrol in het Europese REBUS-project waarmee in de EU geëxperimenteerd wordt met de toepassing van nieuwe bedrijfsmodellen. Ook participeert de overheid in een project rond *chemical leasing*. Bij *chemical leasing* blijven chemicaliën in bezit van de leverancier en betalen gebruikers voor de functionaliteit. Rond dit concept werkt de overheid met bedrijven aan vijf concrete casussen waarbij *chemical leasing* in de praktijk wordt gebracht. Dit proces is in 2015 afgerond. Op basis van deze verschillende trajecten en de opgedane ervaring wordt uiterlijk 2015 bepaald hoe de overheid effectief kan bijdragen aan het gebruik van nieuwe bedrijfsmodellen.

Kennisverspreiding en brede toepassing van innovatieve oplossingen aanjagen

Een transitie naar een circulaire economie is afhankelijk van vernieuwende bedrijven die innovatieve ideeën uitdenken en op de markt brengen. Juist voor vernieuwende, innovatieve projecten is het vaak moeilijk om de financiering rond te krijgen. Veel innovatieve ideeën komen van kleine bedrijven, terwijl de grote bedrijven de positie hebben om de markt te veranderen. Kennisverspreiding en brede toepassing van innovatieve oplossingen gaat niet vanzelf. Om bedrijven die reeds experimenteren met nieuwe bedrijfsmodellen, circulaire producten ontwikkelen of technologisch baanbrekend innoveren verder te helpen, bekijkt het kabinet de mogelijkheden om een *revolving fund* voor circulaire economie in te stellen. Het fonds kan gevoed worden door institutionele beleggers, regionale investeringsfondsen en *private equity*. Medio 2015 wil het kabinet uitgewerkt hebben hoe dit het best kan vormgeven.

De stortbelasting slim vormgeven om circulaire economie te stimuleren

Het kabinet voert (een tijdelijke versie van) de stortbelasting per 1 april 2014 in. Tegelijkertijd wordt gestart met een onderzoek naar een meer definitieve invulling van de stortbelasting die per 1 januari 2015 in gaat. Doel van deze belasting is om de transitie naar een circulaire economie te bevorderen. Het kabinet bekijkt met andere betrokken instanties hoe deze belasting het best vormgegeven kan worden. Daarbij worden ook de mogelijkheden bekeken voor fiscale maatregelen anders dan een belasting op storten, zodat er een dynamische prikkel wordt gecreëerd ter bevordering van de circulaire economie. De uitdaging is om te komen tot een slimme marktprikkel die duidelijke gedragsverandering en milieuvverbetering tot gevolg heeft en tegelijk uitvoerbaar is en stabiele belastinginkomsten oplevert. De belasting moet structureel € 100 miljoen per jaar opleveren. Ook past het kabinet de regelingen MIA en VAMIL, die milieuvriendelijke investeringen stimuleren, aan, zodat deze ook investeringen in duurzaam materiaalgebruik stimuleren. De Milieulijst 2014 weerspiegelt deze ontwikkelingen. In 2014 wordt dit verder vormgegeven.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
29	Nieuwe business modellen stimuleren	Uitwerking chemical leasing Algemene aanpak formuleren	Overheid met bedrijven	2015
30	Circulaire innovatie bevorderen	Revolving fund circulaire economie	Rijk	2015
31	Fiscale prikkel circulaire economie	Slim vormgeven stortbelasting Circulaire economie in MIA en VAMIL regeling	Rijk	2014

7. Kennis en onderwijs verbinden aan circulaire economie

De transitie naar een circulaire economie vraagt om systeeminnovatie, waarbij naast technische innovatie ook institutionele en culturele veranderingen nodig zijn. Dit programma wil kennisontwikkeling en –deling op het gebied van circulaire economie bevorderen. Daarom gaat het kabinet:

- Kennis- en opleidingprogramma's opzetten voor *Van Afval Naar Grondstof*.
- Europese onderzoeksprogramma's richten op circulaire economie.
- Nederland tot een circulaire hotspot te maken.

Kennis- en opleidingprogramma's voor Van Afval Naar Grondstof

Met het topsectorenbeleid werken overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen in een goudendriehoekaanpak samen aan kennis en innovatie. Het kabinet wil de transitie naar een circulaire economie een structureel onderdeel laten zijn van de onderzoeksprogramma's van de relevante topsectoren. Onderdeel van het topsectorenbeleid is de MKB-innovatie-stimuleringsregeling Topsectoren (MIT). Topsectoren kunnen thema's aandragen waarop de MIT kan worden ingezet, zoals thema's die passen binnen circulaire economie. In 2014 wordt de aandacht hiervoor vergroot.

Voor *Van Afval Naar Grondstof* worden onderzoeks- en opleidingprogramma's opgestart, op basis van bovenstaande goudendriehoekaanpak. De programma's zijn een specifieke aanvulling op de Topsectorenagenda's, afstemming met de topsectoren is dus een vereiste. De opleidingsprogramma's richten zich op het gezamenlijk ontwikkelen en daarmee versterken van vak- en hoger onderwijs met nieuwe inzichten uit de circulaire economie. Vooralnog richten de programma's zich op materiaalstromen van metaal(elektro), kunststoffen en biomassa. De programma's worden in 2014 vastgesteld en gestart.

Europese onderzoeksprogramma's richten op circulaire economie

Systeeminnovatie die met de transitie naar een circulaire economie gepaard gaat, leidt naar verwachting tot geheel nieuwe bedrijfsmodellen en vereist verandering in gedrag, beleid en wetgeving. Voor het opnieuw ontwerpen van processen, producten en diensten die resulteren in een circulaire wijze waarop de economie voorziet in de behoeften van de maatschappij, is Europese samenwerking tussen industrie, kennisinstellingen en beleidsmakers nodig. Het kabinet ondersteunt dit binnen het Europese onderzoeksprogramma *Horizon2020* en door deel te nemen aan *Eco-Innova*, een programma voor transnationale samenwerking voor kennis- en beleidsontwikkeling.

Bovendien wordt deelname van Nederlandse kennisinstellingen en industrieën aan Europese onderzoeksprogramma's zo goed mogelijk gefaciliteerd. Europese (mede-) financiering vergroot de kansen, beperkt de risico's voor koplopers en samenwerking levert naar verwachting nieuwe marktkansen op. Het kabinet ondersteunt innovatieve bedrijven in hun programmering voor *Horizon2020*.

Nederland tot een circulaire hotspot te maken

De samenwerking met koplopende ondernemers wordt vergroot. Hiervoor heeft het kabinet met MVO Nederland, stichting *The Circle Economy* en de *Amsterdam Economic Board* de Green Deal 'Nederland als circulaire hotspot' afgesloten. De Green Deal ondersteunt de transitie naar een circulaire economie door het oppakken van sectorale en regionale praktijkcases waarin kennis en ervaring opgedaan wordt, die vervolgens breed gedeeld en verspreid wordt om de transitie te versnellen en op te schalen. Gezamenlijk wordt gewerkt aan een routekaart waarin aandachtsgebieden en thema's worden beschreven waarlangs de transitie naar een circulaire economie in Nederland versneld kan worden gerealiseerd.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
32	Circulaire economie in de topsectoren en MIT	Structureel onderdeel onderzoeksprogramma's	Rijk en Topsectoren	Eind 2015
33	Onderzoeks- en opleidingsagenda Van Afval Naar Grondstof	Opstellen onderzoeksprogramma's en kennisoverdracht	Rijk, bedrijven en kennisinstututen	Eind 2014
34	Horizon2020 voor NL-beleidsdoelen	Deelname van NL kennis en industrie	Rijk, bedrijven en kennisinstututen	2014-2016
35	Nederland Hotspot Circulaire Economie	Green Deal	Rijk, MVO, de Circle Economy en AEB	2014 - 2016

8. Vereenvoudigen van meetmethoden, indicatoren en keurmerken

Criteria, beoordelingsmethoden, indicatoren en keurmerken zorgen voor transparantie. Dit helpt consumenten, bedrijven en beleidsmakers bij het maken van bewuste keuzes. Het kabinet wil het gebruik van betrouwbare en eenduidige methoden bevorderen en innovatieve meetmethoden ondersteunen. Daarom gaat het programma:

- Methodieken en indicatoren afstemmen en uniformeren.
- Informatie over afvalstromen verbeteren.

Methodieken en indicatoren afstemmen en uniformeren

Er bestaan verschillende methodieken en indicatoren om duurzaamheid te meten. Nederland is op dit terrein één van de koplopers. Deze methodieken en indicatoren sluiten echter niet altijd goed op elkaar aan. Om meer uniformiteit te creëren, is het kabinet in overleg met het CBS, het *Global Reporting Initiative* (GRI) en *The Sustainability Consortium* (TSC). Doel is het bereiken van meer afstemming tussen deze belangrijke internationale beoordelingsmethoden van duurzaamheid op respectievelijk land-, organisatie- en productniveau en een mogelijke koppeling met de *Sustainable Development Goals* (SDG's). Daarnaast wordt overlegd met CBS, RIVM, TNO, CPB en PBL over meer onderlinge samenwerking op het terrein van het meten van duurzaamheid. De website metenvanduurzaamheid.nl vergelijkt de belangrijkste beoordelingsmethoden. Het RIVM en het Landbouw Economisch Instituut (WUR – LEI) actualiseren deze site in 2014. Op het gebied van keurmerken is er veel variëteit, die verwarrend kan werken. Om hierin helderheid te scheppen voor burger en bedrijfsleven, is de Keurmerkenwijzer van Milieu Centraal in het leven geroepen. Deze wordt regelmatig geactualiseerd.

De circulaire economie houdt rekening met de waarde van natuurlijke hulpbronnen en richt zich op het behoud en duurzaam gebruik hiervan. Transparantie over het effect van de economie op het natuurlijk kapitaal is daar onderdeel van en is een belangrijke eerste stap. Het identificeren van de bepalende factoren biedt handelingsperspectieven voor bedrijven en sectoren. Met bedrijven en kennisinstellingen wordt gewerkt aan een methodiek en een indicator om dit mogelijk te maken. In 2014 komen hiervan de eerste resultaten.

Ook ondersteunt het ministerie het Nederlandse *True Price Platform*. True Price ontwikkelt een open source methode voor het monetariseren van externe kosten. Op die manier kunnen circulaire beslissingen in bedrijfseconomische afwegingen worden meegenomen. Met deze methodiek is het straks mogelijk om sociale en ecologische kosten te waarderen. Bedrijven kunnen deze methode toepassen om te leren hoe ze kunnen verduurzamen. Ook kan transparantie over externe kosten van verschillende producten en bedrijven ertoe leiden dat bedrijven geprikkeld worden om te innoveren. De verwachting is dat *True Price* in 2014 een methodiek kan lanceren.

Informatie over afvalstromen verbeteren

De monitoring van afval geeft inzichten om de sturing aan te passen. Hierover is soms nog onduidelijkheid. Bij de ex-post evaluatie van het LAP wordt de beschikbaarheid, kwaliteit en het gebruik van de beschikbare gegevens over afvalstromen meegenomen. Deze evaluatie is onderdeel van de beleidsdoorlichting duurzaamheid die in 2014 plaatsvindt.

Voor het monitoren van de effecten kan in elk geval gebruik worden gemaakt van de monitoring van het afvalbeleid. Dit is gericht op het vergroten van de recycling, de indicatoren zijn daar op afgestemd. In het LAP staat bijvoorbeeld als indicator 83% recycling in 2015. Dit programma *Van Afval Naar Grondstof* richt zich (onder andere) op het reduceren van de hoeveelheid grondstoffen die verwijderd wordt en de keten verlaat. Het gaat dan om storten en verbranden. De indicator voor verwijdering is goed meetbaar en wordt voortaan meegenomen in het LAP, omdat het niet alleen iets zegt over de hoeveelheid afval die gerecycled wordt, maar ook over het effect van het verduurzamen van ontwerp en consumptie. De reductie van de verwijdering van grondstoffen heeft vanuit het afvalbeleid een potentie van ongeveer 2,5 miljoen ton/jaar. Per stroom worden met sectoren ambities vastgesteld voor de hoeveelheid materiaal die minder verwijderd kan worden. De

potentie voor de onderdelen duurzaam produceren en duurzaam consumeren is niet bekend. Ook daar stelt het kabinet de ambities samen met maatschappelijke partners vast. De verwachting is dat ook daar een winst van 2,5 miljoen ton/jaar mogelijk moet zijn. Hiermee verwacht het kabinet de ambitie om de totale verwijdering in 10 jaar te halveren, vorm te geven.

Belangrijkste acties:

	Wat	Hoe	Wie	Wanneer
36	Methoden om duurzaamheid te meten uniformeren	Samenwerking verschillende meetmethode	Rijk met o.a CBS GRI en LEI	Implementatie in 2014
37	Actualisatie vergelijkende informatievoorziening	Actualisatie Metenvanduurzaamheid.nl en Keurmerkenwijzer	Samenwerking met RIVM, LEI en Milieu Centraal	Doorlopend
38	Transparantie over de impact van economie op natuurlijk kapitaal	Ontwikkeling indicator en methodiek	Rijk in samenspraak met bedrijfsleven en ngo's	2014
39	Informatie afvalstromen verbeteren	Beschikbaarheid, kwaliteit en gebruik van gegevens over afval als onderdeel structurele beleidsevaluatie	Rijk	2014

Toezeggingen en moties Van Afval Naar Grondstof

Toezeggingen:

ID	Vindplaats	Invoerdatum	Omschrijving
11506	Parlementair agendapunt [29-05-2013] - Afval en grondstoffen	30-05-2013 10:05	De Kamer wordt in het eerste kwartaal van 2014 geïnformeerd over de voortgang van recycling bij gemeenten.
11619	Parlementair agendapunt [14-11-2013] - Grondstoffen en afval	15-11-2013 10:44	De Kamer ontvangt in januari 2014 een overzicht van de prestaties van gemeenten op het gebied van de inzameling van huishoudelijk afval.*
11620	Parlementair agendapunt [14-11-2013] - Grondstoffen en afval	15-11-2013 11:29	De staatssecretaris informeert de Kamer voor de zomer van 2014 over het ontwikkelen van een visie op duurzaam stortbeheer bij gemeenten
11621	Parlementair agendapunt [14-11-2013] - Grondstoffen en afval	15-11-2013 11:32	De staatssecretaris informeert de Kamer over internationale afvalstromen en afvalverbrandingsinstallaties
11631	Parlementair agendapunt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	28-11-2013 13:11	De staatssecretaris onderzoekt de mogelijkheid om een jaarlijkse rapportage door Wecycle over recycling van elektrische apparaten te laten opstellen en aan de Kamer te sturen. **
11645	Parlementair agendapunt [10-12-2013] - Milieuraad	11-12-2013 10:be	De staatssecretaris gaat in gesprek met betrokken partijen over het ophouden met uitdelen van gratis plastic tasjes en informeert de Kamer hier over voor 1 april 2014.

*) Voor eind januari 2014 wordt een overzicht van de prestaties van gemeenten aan de Kamer toegezonden.

***) Wecycle legt al jaarlijks in een monitoringsverslag verantwoording af aan het ministerie van Infrastructuur en Milieu over de inzamelings- en recyclingsresultaten van elektrische apparaten en energiezuinige verlichting. Hiermee geeft Wecycle invulling aan de wettelijke verantwoordelijkheid namens de aangesloten producenten en importeurs. De monitoringsverslagen van de afgelopen 3 jaar zijn te lezen op de website <http://www.wecycle.nl/mediatheek/monitoringsverslag>. Elk monitoringsverslag bestaat uit drie delen. Het eerste deel is de wettelijk verplichte rapportage over:

- de hoeveelheid op de markt gezette elektrische apparatuur;
- de hoeveelheid ingezamelde elektrische apparatuur;
- de hoeveelheid materiaalhergebruik en nuttige toepassing.

In het tweede deel staat een uitgebreide onderbouwing van de verstrekte cijfers uit het eerste deel. Deel drie gaat in op de betrouwbaarheid van de cijfers. De monitoringsverslagen zijn beoordeeld door KPMG Sustainability

Moties:

ID	Vindplaats	Invoerdatum	Fractie	Omschrijving
10555	Parlementair agenda punt [05-06-2013] - Grondstoffen en afval (aanvrager Mulder/CDA)	13-06-2013 09:59	VVD	Motie Remco Dijkstra c.s. 30872-136 verzoekt de regering, in overleg te gaan met de branche om belemmeringen te vernemen én om in Europees verband te streven naar een eenduidige Europese implementatie, zodat ook de Nederlandse recycling-sector gebruik kan maken van een gelijk Europees speelveld; verzoekt de regering tevens, de Kamer hier voor het einde van 2013 over te informeren ***
10556	Parlementair agenda punt [05-06-2013] - Grondstoffen en afval (aanvrager Mulder/CDA)	13-06-2013 10:02	CU	Motie Dik-Faber 30872-000 (was 137) verzoekt de regering, in beeld te brengen hoe en voor welke producten producentenverantwoordelijkheid effectief kan worden uitgewerkt voor afvalstromen zoals matrassen, en de Kamer hierover voor 1 april 2014 te informeren
10557	Parlementair agenda punt [05-06-2013] - Grondstoffen en afval	13-06-2013 10:05	CU	Motie Dik-Faber c.s. 30872-000 (was 139) verzoekt de regering, de nieuwe regels voor milieustraten strikt te handhaven en door de Inspectie Leefomgeving en

ID	Vindplaats	Invoerdatum	Fractie	Omschrijving
	(aanvrager Mulder/CDA)			Transport onderzoek te laten doen naar de milieuwinst van verplichte nasortering van restafval
10558	Parlementair agenda punt [05-06-2013] - Grondstoffen en afval (aanvrager Mulder/CDA)	13-06-2013 10:07	SP	Motie Van Gerven 30872-140 spreekt uit dat met de industrie harde afspraken moeten worden gemaakt om te komen tot een snelle overschakeling naar biologisch afbreekbare plastics als verpakkingsmateriaal
10589	Parlementair agenda punt [05-11-2013] - Groene groei (aanvrager Dik-Faber)	13-11-2013 15:07	SP SP	Motie Van Gerven/Smaling 33034-24 constaterende dat Nederland koploper is op het gebied van recycling van huishoudelijk afval; verzoekt de regering, in haar normerings- en beprijzingsgedrag deze tak van sport in de volle breedte te koesteren
10612	Parlementair agenda punt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	04-12-2013 13:11	D66 VVD	Motie Van veldhoven/Remco Dijkstra 30872-150 verzoekt de regering, ernaar te streven dat uiterlijk 1 januari 2015 alle recyclers en verwerkers van elektronische producten zijn gecertificeerd
10613	Parlementair agenda punt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	04-12-2013 13:14	SP	Motie Van Gerven 30872-153 verzoekt de regering, in overleg met de kunststofrecyclers in kaart te brengen welke mogelijkheden er zijn om de kwalitatieve resultaten van de recycling te verbeteren, welke belemmeringen er zijn om dit in praktijk te brengen en de Kamer voor 1 mei 2014 te informeren over hoe de mogelijkheden beter zijn te benutten
10614	Parlementair agendapunt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	04-12-2013 13:16	VVD	Motie Dijkstra 30872-154 verzoekt de regering om, op zowel Nederlands als Europees niveau te bezien welke aanpassingen van specifieke normeringen mogelijk zijn om de bijdrage van secundaire grondstoffen in de circulaire economie te bevorderen en zich hiervoor in te zetten; verzoekt de regering tevens, de Kamer hierover voor de zomer van 2014 te rapporteren
10615	Parlementair agendapunt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	04-12-2013 13:18	CU	Motie Dik-Faber 30872-155 verzoekt de regering, op Europees niveau afspraken te maken over het percentage recycelaat in elektronische apparatuur
10616	Parlementair agendapunt [26-11-2013] - Grondstoffen en afval	04-12-2013 13:20	D66 PvdA	Motie Leenders/Van Veldhoven 30872-157 verzoekt de regering om, in kaart te brengen wat de omvang van de overcapaciteit is, hoelang deze naar verwachting nog aanhoudt en in hoeverre deze capaciteit deels te gebruiken is om buitenlands afval te verbranden, zodat die landen in de tussentijd investeren in recyclingscapaciteit; verzoekt de regering tevens om, in kaart te brengen welke prikkels er gebruikt kunnen worden om afval zo hoogwaardig mogelijk te hergebruiken, waarbij tevens in kaart wordt gebracht wat de financiële effecten voor de aandeelhouders van afvalverbrandingsinstallaties zijn,
10620	Parlementair agendapunt [05-11-2013] - Begrotingsbehandeling IenM (week 5/6-11)	04-12-2013 13:33	D66	Motie Van Veldhoven 33750-XII-00 (was 39) verzoekt de regering in overleg met de betrokkenen extra inspanning te doen om elke Green Deal te voorzien van SMART doelstellingen en daarbij ook te verduidelijken welke mogelijkheden tot opschaling er zijn

***) Met dit programma *Van Afval Naar Grondstof* geeft het Kabinet uitvoering aan deze motie. In de uitwerking van het programma is beschreven welke inzet het Kabinet in overleg met de sector pleegt om belemmeringen weg te nemen en te komen tot Europees gelijk speelveld.